

Kortere anmeldelser

ALMINDELIG HISTORIE

STÅLE DYRVIK: Historisk demografi. Ei innføring i metodane. Oslo, Universitetsforlaget, 1983. 214 s. Ill. 120 N.kr.

Befolkningshistorie eller – som faget nu almindeligvis hedder – historisk demografi har gennemløbet en rivende udvikling de sidste 20-30 år og indgår i dag som et vigtigt element og redskab i mange socialhistoriske undersøgelser. Den øgede demografiske interesse skyldes navnlig fremkomsten af den såkaldte familierekonstitutionsmetode, der siden 1960 har givet os et stadigt sikrere billede af Europas befolkningsforhold 1500-1800 – i tiden forud for folketællinger og en egentlig statistik – og et vigtigt indblik i den enkelte families levevilkår. Ved rekonstitutionen kombineres kirkebøgenes oplysninger om fødsler, vielser og dødsfald i et begrænset område (et enkelt eller nogle få sogne) i en længere årrække, ofte 100 år eller mere. Selvom kildematerialet er ufuldstændigt har man på grundlag af de rekonstruerede familier kunnet afdække grundlæggende demografiske mønstre og strukturer: fødselshyppighed, giftermål og dødelighed, herunder børnedødelighed. Et væsentligt resultat har været påvisningen af et særligt (vest)europæisk ægteskabsmønster med en relativ høj gennemsnitsalder ved indgåelsen af første ægteskab, hvorved antallet af fødsler blev betydeligt begrænset. Der foreligger i dag et større antal demografiske analyser, også fra 1800'erne, i de fleste europæiske lande (i Danmark repræsenteret bl.a. ved Hans Chr. Johansen og Anders V.K. Frederiksen) – så mange, at man nu kan sammenligne befolkningsudviklingen og -strukturen i de forskellige egne af Europa (jfr. Michael W. Flinn: *The European Demographic System 1500-1820*, Brighton 1981).

Den norske historiker Ståle Dyrvik, ansat ved Bergens universitet og medforfatter til bl.a. *The Demographic Crisis in Norway in the 17th and 18th Centuries*, 1976, har med nærværende bog villet give en metodisk indføring i det praktiske arbejde med historisk demografi, en slags demografiens teknik, ledsaget af kritiske vurderinger af det foreliggende, norske kildemateriale. Bogen er særdeles pædagogisk i sit anlæg. Den kan læses af folk uden særlige matematiske og statistiske kundskaber og er fyldt med eksempler fra norske undersøgelser, herunder flere universitetsspecialer. Den vil derfor kunne være en god vejledning for den, der gerne vil stifte bekendtskab med et relativt nyt og fascinerende emne. Og for den, der selv vil forsøge sig med en demografisk lokalundersøgelse er der mange praktiske anvisninger. Da de fleste eksempler vedrører norske forhold, hvor de kildemæssige problemer formodentlig ikke er væsentligt forskellige fra danske, vil bogen med held kunne konsulteres af danske læsere.

Forfatteren har tilpasset familierekonstitutionsmetoden efter norske forhold, men dog så lempeligt, at norske (og danske) brugere vil kunne sammenligne resultaterne med andre europæiske undersøgelser. Det er en af metodens

svagheder, at den kun dårligt belyser befolkningens vandringer (migration). Ståle Dyrvik har derfor forsøgt at udbygge rekonstruktionen til et helt befolkningsregister (kap. 10), en registrering af befolkningens totale tilgang og afgang i undersøgelsesområdet under inddragelse af andre kilder: kommunikantlister, kirkebøgenes flyttelister, emigrantprotokoller, dåbslisternes faddere samt skifteprotokoller. Flere af disse kilder dækker dog ikke tiden før 1800, andre vil formodentlig være meget tidskrævende at anvende. – Rekonstitutionsarbejdet indebærer under alle omstændigheder en meget tidsrøvende dataindsamling og en omfattende behandlingsindsats før informationerne kan overlades til computeren. Grænserne for metodens anvendelighed sættes i 16-1700'erne af kirkebøgenes mangelfuldheder, i 1800'erne, hvor der er mange kilder at øse af, af den tid, der er til rådighed.

Niels Jørgen Poulsen

BENT JØRGENSEN: Dansk stednavneleksikon. Jylland – sydlige del, Fyn med omliggende øer. Kbh., Gyldendal, 1983. 160 s. Ill. 99 kr.

Stednavnenes store værdi for historikerne skyldes som bekendt især at de er velegnede som data for bebyggelsehistoriske problemstillinger i ellers kildefattige perioder. Men stednavneforskning er ikke hver mands sag som den drives af en række specialister med særlig tilknytning til Institut for Navneforskning ved Københavns Universitet. Dette miljøes rige forskningsresultater er forudsætningen for nærværende håndbog der sammen med to tilsvarende, allerede foreliggende bind for det nordlige Jylland og øerne øst for Storebælt ønsker at blive den populære alfabetiske indføring i danske stednavne. Det er den også blevet. I en smuk typografi og et godt sprog oplyses om navnene på landsbyer og naturlokaliteter, købstæder, herregårde og slotte, men også på større områder som herreder og farvande, ja selv Danmark får en artikel.

I hver artikel meddeles navnets tidligst kendte form, og der gives en sproglig opstilling og oversættelse af de(t) led navnet består af. Hertil kommer forklaring på navnets betydning på tilblivelsestidspunktet, evt. suppleret med realoplysninger (Danmark, »Danskernes grænseskov«, sandsynligvis om grænsen mod saxerne i Holsten). Værdifulde er også en række tematiske artikler der indgår i den alfabetiske rækkefølge. Jeg nævner i flæng »datering af stednavne«, »marknavne« og »sted«. Alt virker ajourført (med er dog ikke at Frederiksgave nu igen hedder Hagenskov), præcist og lettilgængeligt. Det gælder også litteraturvejledningen for de videbegærlige. Bogen er populærvidenskab af bedste klasse.

Esbén Albrechtsen